

Valdes locekļa atbildība par parādiem

Agnese Medne, SIA "GLIMSTEDT ZAB", partnere, zvērināta advokāte

Valsts ieņēmumu dienests (VID) aktīvi izmanto likumā "Par nodokļiem un nodevām" (likums par NN) tam paredzētās tiesības lemt par valdes locekļu atbildību juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanā. Saskaņā ar VID publicēto informāciju process par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu valsts budžetam ir uzsākts 136 juridiskām personām. Apskatām sīkāk, ko var pieprasīt no valdes locekļa un kad to drīkst darīt.

Valdes loceklim iestājas atbildība par nodokļu parādu, ja tiek izpildīti visi likuma par NN [60.pantā](#) 1.daļā minētie kritēriji:

- nodokļu parāds pārsniedz 50 Latvijas noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu;
- VID ir paziņojis par parāda piedziņu;
- pēc parāda izveidošanās ir atsavināti aktīvi;
- ir sastādīts akts par piedziņas neiespējamību un valde nav izpildījusi savu pienākumu iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu.

Konstatējot atbilstību šiem kritērijiem, tiek pieņemts, ka valdes loceklis nav godprātīgi pildījis likuma prasības juridiskās personas pārvaldē. Savukārt, valdes loceklim ir tiesības atspēkot minēto pieņēmumu, apstrīdot un pārsūdzot VID lēmumu.

Pienākums atlīdzināt

Pamats procesa uzsākšanai ir tas, ka persona ir bijusi juridiskās personas valdes loceklis laikā, kad ir izveidojušies attiecīgie nokavētie nodokļu maksājumi. Arī tad, ja likuma par NN [60.pantā](#) minētie kritēriji tiek konstatēti pēc tam, kad valdes loceklis ir atstājis amatu, par to informējot Uzņēmumu reģistru, VID ir tiesīgs uzsākt juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanas procesu no bijušā valdes locekļa.

Valdes locekļa atbildība par nodokļu parādu nebeidzas arī ar uzņēmuma likvidāciju. Administratīvās rajona tiesas 2022.gada 22.jūlija sprieduma lietā

A420175521 pieteicējs argumentēja, ka sabiedrības nodokļu parāds ir dzēsts saistībā ar tās likvidāciju. Līdz ar to šo maksājumu atlīdzināšana no pieteicēja neesot iespējama, jo sabiedrības saistības esot dzēstas. Tiesa secināja, ka likumdevējs nav paredzējis kā nosacījumu procesa uzsākšanai šīs juridiskās personas faktiski pastāvēšanu procesa uzsākšanas brīdī. Minētajam, tiesas ieskatā, ir racionāls izskaidrojums, jo bieži vien faktu par nodokļu parāda esību VID var konstatēt, veicot nodokļu kontroles pasākumus trīs gadu laikā no attiecīgā nodokļa samaksas termiņa. Tādējādi ir iespējams, ka brīdī, kad tiek konstatēts nodokļu parāds, juridiskā persona jau ir likvidēta. Tomēr tas nenozīmē, ka līdz ar juridiskās personas likvidāciju izbeidzas valdes locekļa atbildība.

Tiesu praksē ir atzīts, ka, nosakot valdes loceklim pienākumu atlīdzināt nodokļu parādu, ir jāpiemēro [likuma par NN](#) redakcija, kas bija spēkā laikā, kad viņš pildīja valdes locekļa pienākumus un atsavināja uzņēmuma aktīvus, ja minētā [likuma](#) redakcija ir privātpersonai labvēlīgāka. 2020.gada 1.janvārī stājās spēkā grozījumi [likumā par NN](#), kas paredzēja stingrākas prasības attiecībā uz valdes locekļa atbildību par aktīvu atsavināšanu. Proti, minētā kritērija izpildei vairs nebija nepieciešams pierādīt, ka personas, kurām aktīvi tika atsavināti, ir atzīstamas par ieinteresētām personām [Maksātnespējas likuma](#) izpratnē.

Piemēram, Administratīvās rajona tiesas 2022.gada 12.oktobra spriedumā lietā A420168222 tika konstatēts, ka VID ir piemērojis [likuma par NN](#) redakciju, kas bija spēkā lēmuma pieņemšanas brīdī (pēc 2020.gada 1.janvāra). Savukārt, pieteicējs argumentēja, ka bija jāpiemēro tā tiesību normas redakcija, kas bija spēkā valdes locekļa pienākumu pildīšanas un nodokļu parāda rašanās laikā (pirms likuma grozījumiem). Tiesa secināja, ka ir jāpiemēro iepriekšējā [likuma](#) redakcija, jo tā ir personai labvēlīgāka. Attiecīgi, VID bija jāvērtē vai personas, kurām aktīvi tika atsavināti, ir atzīstamas par ieinteresētām [Maksātnespējas likuma](#) izpratnē. Tā kā VID nebija veicis minēto vērtējumu, tiesa konstatēja, ka lēmums neatbilst materiālo tiesību normām un ir atceļams.

Turpinājumā tiesu prakses par konkrētu likumā noteikto kritēriju izpildīšanās konstatēšanu.

Paziņojums par parāda piedziņu

Nereti lietās tiek izvirzīts arguments, ka VID nav paziņojis par parāda piedziņu. Tomēr tiesas nepiekrīt šādam argumentam. Administratīvā apgabaltiesa 2023.gada 28.februāra spriedumā lietā A420148222 norādīja, ka jebkurš iestādes lēmums ir uzskatāms par paziņotu, izmantojot VID pārziņā esošo speciālo tiešsaistes formu, otrajā darba dienā pēc tā nosūtīšanas, neatkarīgi no tā, vai adresāts to faktiski ir saņēmis un ar to iepazinies.

Aktīvu atsavināšanas veids, noformējot tos kā ieskaita darījumus, liecina par to, ka valdes loceklim nebija mērķa maksāt nokavētos nodokļu maksājumus

Proti, tiesību normas neuzliek iestādei pienākumu pārlicināties, vai persona ar attiecīgo administratīvo aktu tiešām ir iepazinusies. Kaut arī sabiedrības ar ierobežotu atbildību (SIA) rīcībspēja tiek realizēta ar valdes starpniecību, tomēr ar valdes pilnvaru termiņa beigām tās rīcībspēja nebeidzas (SIA pārvaldi turpina īstenot tās augstākā pārvaldes institūcija – dalībnieku sapulce). Tādēļ paziņošanas prezumpcija ir spēkā arī tad, ja juridiskās personas valdei ir beidzies pilnvaru termiņš.

Aktīvu atsavināšana

Saskaņā ar likuma par NN [60.panta](#) 1.daļas 3.punktu procesa uzsākšanai par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu budžetam no valdes locekļa, nepieciešams konstatēt, ka juridiskā persona ir atsavinājusi sev piederošos aktīvus un valdes locekļa darbības vai bezdarbības rezultātā nav pilnā apmērā veikti juridiskās personas nokavētie nodokļu maksājumi [likumā](#) noteiktajos termiņos. Turklāt juridiskās personas aktīvu atsavināšana un šāda valdes locekļa darbība (bezdarbība) ir konstatēta pēc tam, kad šai juridiskajai personai ir iestājies vismaz viens no šādiem apstākļiem:

- pieņemts lēmums par nodokļu revīzijas (audita) veikšanu;
- nosūtīts paziņojums par datu atbilstības pārbaudes laikā konstatētajām konkrētajām neatbilstībām starp nodokļu maksātāja iesniegto informāciju un nodokļu administrācijas rīcībā esošo informāciju;

- noformēts tematiskās pārbaudes akts, ja tematiskās pārbaudes laikā konstatēti būtiski pārkāpumi, kas liecina par izvairīšanos no nodokļu nomaksas;
- izveidojušies nokavētie nodokļu maksājumi.

Administratīvā rajona tiesa 2022.gada 22.jūlija spriedumā lietā A420175521 norādīja, ka ne katrs aktīvu atsavināšanas fakts ir uzskatāms par priekšnosacījumu sabiedrības nokavēto nodokļu maksājumu piedzīšanai no valdes locekļa. Svarīgi konstatēt, vai valdes locekļa darbības vai bezdarbība ir novedusi pie tā, ka sabiedrības parāds nav samaksāts.

Vairākās lietās tiesa ir norādījusi, ka aktīvu atsavināšanas veids, noformējot tos kā ieskaita darījumus, lai no aktīvu atsavināšanas netiktu saņemti naudas līdzekļi, kas prioritāri būtu novirzāmi nodokļu parādu segšanai, liecina par to, ka valdes loceklim nebija mērķa maksāt nokavētos nodokļu maksājumus.

Administratīvās apgabaltiesas 2022.gada 24.novembra spriedumā lietā A420187421 tika konstatēts, ka uzņēmums ir veicis transportlīdzekļu atsavināšanu darbiniekiem, aktos par savstarpējo parāda ieskaitu norādot algu aprēķinu atskaiti. Tiesa atzina, ka ieskaita aktu noformēšana norēķinos par darba algu uzskatāma par kapitālsabiedrības ierastajai praksei netipisku rīcību. Tā kā pieteicējs nebija iesniedzis pierādījumus, kas apstiprinātu tiesisko pamatu ieskaita akta noformēšanai, bija pamats apšaubīt šādas sabiedrības aktīvu atsavināšanas atbilstību uzņēmuma ekonomiskajām interesēm.

Tiesu praksē secināts, ka aktīvu atsavināšana nevar atbilst darījumu ekonomiskajai būtībai, ja tā ir saistīta ar sabiedrības saimnieciskās darbības apturēšanu un iegūtie līdzekļi nav izmantoti nodokļu saistību dzēšanai. Tādu rīcību ir pamats vērtēt kā izvairīšanos no nodokļu samaksas. Darījumi nav uzskatāmi par atbilstošiem to ekonomiskajai būtībai, t.i., parastās saimnieciskās darbības ietvaros veiktiem norēķiniem ar kreditoriem, ja tie ir vērsti uz to, lai no attiecīgajiem uzņēmuma rīcībā esošajiem pamatlīdzekļiem ieguvēji būtu ar parādnieku saistītas personas, bet ne pats parādnieks un nodokļu administrācija. Šādu darījumu rezultātā parādsaistību atgūšanai atliek no būtiskākajiem aktīviem "iztukšots" un turpmāku saimniecisko darbību veikt nespējīgs uzņēmums.

Arī tādi apstākļi kā jaunas sabiedrības reģistrēšana, kur tiek pārņemti darbinieki, darījumu partneri – preču un pakalpojumu piegādātāji, klienti, uzņēmējdarbības funkcijas, saimnieciskās darbības vieta (arī faktiskā vadības vieta), kas nepieciešams konkrētās saimnieciskās darbības turpināšanai, tiesas ieskatā var liecināt par to, ka valdes loceklim nebija mērķis segt nokavētos nodokļu maksājumus.

Administratīvās rajona tiesas 2022.gada 23.augusta spriedumā lietā A420160621 pieteicējs argumentēja, ka uzņēmuma aktīvi tika atsavināti pirms nodokļu parāds bija pārsniedzis 50 Latvijā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu. Līdz ar to minētie atsavināšanas darījumi nevarot būt pamats valdes locekļa atbildībai. Administratīvā rajona tiesa noraidīja minēto argumentu, norādot, ka aktīvu atsavināšana un tai sekojošā nodokļu saistību izpilde ir vērtējama no brīža, kad nodokļu parādi sākuši veidoties, nevis tikai no brīža, kad to apmērs ir pārsniedzis 50 noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu vai, kad ir izpildījies kāds cits likuma par NN [60.panta](#) 1.daļas 3.punktā minētais kritērijs.

Tiesa secināja, ka tiesību normu tulkošana un piemērošana nebūtu saprātīga un efektīva, ja pieņemtu, ka ir pieļaujams atsavināt juridiskās personas aktīvus, vienlaicīgi neveicot budžeta saistību izpildi tik ilgi, kamēr nokavēto nodokļu maksājumu summa nepārsniedz 50 noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu.

Attiecīgi Administratīvā rajona tiesa 2020.gada 27.oktobra spriedumā lietā A420242119 vērtēja, vai aktīvu atsavināšanas darījumi ir spēkā esoši, ja darījumu dokumentus nav parakstījuši abi uzņēmuma valdes locekļi. Pieteicējs apgalvoja, ka nav piedalījies uzņēmuma aktīvu atsavināšanā, tādēļ viņam nevarot pārmest bezdarbību. Tā kā abiem uzņēmuma valdes locekļiem pārstāvības tiesības bija kopīgas, pieteicējs esot paļāvies, ka otrs valdes loceklis nevarēs veikt nekādas darbības ar uzņēmuma aktīviem bez viņa ziņas.

Administratīvā rajona tiesa norādīja, ka apstākļi, ka pieteicējs ir vērsies policijā ar iesniegumu par otra valdes locekļa iespējamām prettiesiskām darbībām, nevar būt par pamatu tam, lai VID un tiesa atzītu strīdus atsavināšanas darījumus par spēkā neesošiem. Savukārt, Administratīvā apgabaltiesa secināja, ka darījuma atzīšana par spēkā neesošu ir vispārējās jurisdikcijas tiesas kompetencē.

Par tām saistībām, kuras radušās pirms uzņēmuma vai tā patstāvīgās daļas pārejas citas personas īpašumā, uzņēmuma nodevējs un uzņēmuma ieguvējs atbild solidāri

Tāpat tiesa norādīja, ka nav būtiskas nozīmes pieteicēja paustajiem apsvērumiem par to, ka viņš nav piedalījies uzņēmuma aktīvu atsavināšanā. Tā kā darījumu veikšanas brīdī pieteicējs bija uzņēmuma valdes loceklis, viņš bija atbildīgs par uzņēmuma aktīvu saglabāšanu, lai būtu iespējams apmierināt kreditoru prasījumus. Arī tādā gadījumā, ja pieteicējs nepiedalījās uzņēmuma aktīvu pārdošanas darījumos, viņam kā uzņēmuma valdes loceklim ir jāatbild par kreditoriem nodarītajiem zaudējumiem. Tiesa konstatēja, ka pieteicējs nav aktīvi rīkojies, lai novērstu uzņēmuma aktīvu atsavināšanu, kā arī nav cēlis prasību par darījumu atzīšanu par spēkā neesošiem. Nepamatotas bezdarbības gadījumā valdes loceklim ir jāuzņemas atbildība par sekām, kas radušās tādēļ, ka viņš nav atbilstoši rīkojies.

Piedzīņas neiespējamība

Pieteicēji, pārsūdzot VID lēmumu, nereti argumentē, ka VID neesot pārliecinājies par piedziņas neiespējamību vai nav saprotams, kādā veidā ir konstatēts, ka piedziņa no uzņēmuma ir neiespējama. Lietā A420148222 Administratīvā apgabaltiesa atzina, ka VID ir pamatoti izdarījis secinājumu par nodokļu parāda piedziņas neiespējamību, pārbaudot parādnieka mantu, tostarp publiski pieejamos reģistros, kā arī nosūtot rīkojumus par naudas līdzekļu apķīlāšanu un pārskaitīšanu.

Tā kā minēto darbību rezultātā VID neizdevās segt visu nodokļu parādu, bet citas informācijas par uzņēmuma mantu tam nebija, dienests ir pamatoti secinājis, ka nodokļu parāda piedziņa nav iespējama. Ja pieteicējs uzskata, ka VID nav veicis visas piedziņas darbības, tad pašam pieteicējam bija pienākums norādīt, ko tieši VID nav pārbaudījis, jo pieteicējam kā bijušajam valdes loceklim vislabāk ir zināms patiesais komercsabiedrības mantiskais stāvoklis. Tomēr pieteicējs nav norādījis uz apstākļiem vai informāciju, ko dienests vai tiesa varētu pārbaudīt.

Jāiesniedz maksātnespējas pieteikums

Lietā A420148222 pieteicējs norādīja, ka šķērslis maksātnespējas pieteikuma iesniegšanai bija apgrūtināta sabiedrības dalībnieku informēšana. Tiesa nepiešķīra nozīmi minētajam argumentam, norādot, ka valdes loceklis ir tiesīgs iesniegt maksātnespējas pieteikumu parādnieka vārdā un tam nav nepieciešams dalībnieku lēmums. Informācija par dalībnieka aktuālo adresi ir norādāma dalībnieku reģistrā, par kura kārtošanu ir atbildīga valde. Līdz ar to valdes rīcībā ir jābūt aktuālajai informācijai par tās dalībnieku adresēm, uz tām ir nosūtāms paziņojums par nodomu iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu.

Nereti pieteicēji tiesā argumentē, ka neiesniedza maksātnespējas pieteikumu, jo uzņēmuma kapitāla daļas tika pārdotas vai tika piesaistīts jauns investors, un jaunie dalībnieki vēlējās turpināt uzņēmuma darbību. Šādi argumenti tiesā tiek noraidīti, ja ir konstatēts, ka pieteicējs arī pēc daļu pārdošanas turpināja būt sabiedrības valdes loceklis un viņam kā valdes loceklim bija pienākums iesniegt maksātnespējas pieteikumu.

Savukārt, gadījumos, ja tiesā tiek izvirzīts arguments par līdzekļu trūkumu uzņēmumā, lai segtu likumā noteiktos maksājumus par maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšanu, tiesa izvērtē naudas līdzekļu pieejamību uzņēmumā attiecīgajā laika periodā, kad valdes loceklim bija pienākums iesniegt maksātnespējas pieteikumu.

Atbildība pārdodot uzņēmumu

Saskaņā ar Komerclikuma [20.panta](#) 1.daļu, ja uzņēmums vai tā patstāvīga daļa pāriet citas personas īpašumā vai lietošanā, uzņēmuma ieguvējs atbild par visām uzņēmuma vai tā pastāvīgās daļas saistībām. Tomēr par tām saistībām, kas radušās pirms uzņēmuma vai tā pastāvīgās daļas pārejas citas personas īpašumā vai lietošanā, un kuru izpildes termiņš vai nosacījums iestājies piecu gadu laikā pēc uzņēmuma pārejas, uzņēmuma nodevējs un uzņēmuma ieguvējs atbild solidāri. Līdz ar to par nodokļu saistībām, kas radušās pirms uzņēmumu pārejas, solidāri ir atbildīgs gan uzņēmuma nodevējs, gan ieguvējs.

Lietā A420187421 tiesa norādīja, ka uzņēmuma pāreja neatbrīvo valdes locekli no atbildības par uzņēmuma nodokļu parādu arī tajā gadījumā, ja parāds tiek piedzīts no uzņēmuma ieguvēja. Apstākļi, ka uzņēmuma ieguvējs maksā nodokļu parādu, neatbrīvo no atbildības uzņēmumu, kuram attiecīgais parāds ir

rades. Tāpat tas neatbrīvo no atbildības arī valdes locekli. Tomēr abu uzņēmumu veiktie maksājumi nodokļu parāda samaksai samazina valdes locekļa saistības apmēru.

Lietā A420248120 tiesa, vērtējot darījuma ekonomisko būtību no nodokļu tiesību aspekta, secināja, ka sabiedrības atsavināšanas līgums ir ticis noslēgts ar mērķi izvairīties no atbildības saistībā ar nokavētajiem nodokļu maksājumiem. Tā kā uzņēmums nebija nokārtojis parādsaistības ilgāk nekā divus mēnešus, valdes loceklei, bija pienākums iesniegt tiesā Sabiedrības maksātnespējas procesa pieteikumu amata pienākuma pildīšanas laikā. Savukārt, lietā A420208220 tiesa noraidīja kā nepamatotu pieteicējas argumentu, ka viņa vairs neesot atbildīga par uzņēmuma nodokļu parādiem, jo uzņēmumu jau ir pārdevusi.

Visbeidzot, jāatzīmē, ka tiesā ir izskatīta arī lieta par likuma piemērošanu attiecībā uz nodokļu parādiem, kas radušies pirms 2015.gada 1.janvāra, kad stājās spēkā [likuma par NN](#) normas par valdes atbildību par nodokļu parāda atlīdzināšanu. Lietā A420208220 tiesa atcēla VID lēmumu, jo atzina, ka [likuma par NN](#) regulējumā ir iekļauti tie nokavētie nodokļu maksājumi, par kuru noteikšanu VID ir pieņēmis lēmumu pēc 2015.gada 1.janvāra, un nodokļu maksātāja deklarētos nodokļu maksājumus, ko bija jāsamaksā pēc 2015.gada 1.janvāra.

Tiesa norādīja, ka nokavētie nodokļa maksājumi, kas bija noteikti ar 2013.gada lēmumu, nevarēja tikt ņemti vērā. VID iesniedza kasācijas sūdzību par minēto Administratīvās apgabaltiesas spriedumu, tomēr Senāts atteicās ierosināt kasācijas tiesvedību, norādot, ka tiesību normu piemērošana šajā gadījumā ir pietiekami skaidra.